



HAGYOMÁNY

Trianon, 100

Mozaikok családom történetéből

„Ne mondjátok, hogy a haza nagyobbodik.
A haza, a haza egyenlő volt mindig
ezer év óta már, és mindig az marad,
mert nem darabokból összetákolt darab:
egytest a mi hazánk, eleven valami!
Nem lehet azt csak úgy vagdalni, toldani.”
(Babits Mihály: *Áldás a magyarra*. Részlet)

Úgy gondolom, sokunknak van valami családi kötődése, emléke Trianonhoz, melynek hatása, ha emberöltőkkel ezelőtt is, de kapcsolódott a 100 évvel ezelőtti döntéshez, vagy annak következményeihez.

Nekem is.

Az elmúlt közel két évtizedben, ahogy telt az idő, egyre inkább foglalkoztatni kezdett a felmenőim élete. Azt nem mondhatom, hogy még időben, hiszen tudom, ha ma megkérdezhetném a szüleimet, nagyanyámat, rokonaimat, de tudnám, hogy mit kérdeznek!

De nem vagyok elégedetlen, mert azért apródonként csak össze tudom rakosgatni családi múltunk darabkáit és ha nagy vonalakban is – ahogy mondani szokták –, lassan összeáll a kép. Most örülök gyűjtögetős természetemnek, mert megőriztem néhány kedves tárgyat, melyek elődeimre emlékeztetnek.

Évekkel ezelőtt már összeszededgettem, digitalizáltam családi fényképeinket és grafománok lévén a férjemmel mindketten, leírtuk, megírtuk a gyerekeinknek, amit lehetett, amit megtudtunk, amire emlékszünk. Most pedig hála a digitális világ áldásainak és néhány kedves rokonnak, segítőnek, egyre mélyebben látok bele a családi múltba.

Nekem mindkét felmenőm családja a Felvidékről érkezett Ózdra, a trianoni döntés nyomán. Apai nagyszüleim nagy családjukkal az 1920-as évek elején jöttek Korompárról, miután a RIMA felszámolta ottani vasgyárát. Anyai nagyszüleim pedig lányukkal 1945 után rimaszombati életüket hagyták ott nehéz magyarságukért.

Mondhatom hát, hogy sorsukat – s benne az enyémet is –, a trianoni döntés formálta olyanná, amilyenné lett.

Így szövi át a történelem az életünket és ha a saját családi emlékeinket megőrizzük, feltárjuk, átadjuk az utódoknak, már sokat tettünk azért, hogy a múlt sebei begyógyuljanak.

MÉGSEM KOROMPA

Az utóbbi években mindig a Gömör–Szepesi-érchegységbe, mai nevén Szlovák-érchegységbe, a Hernád menti Korompára készültem, ahonnan apai nagyszüleim kerültek Ózdra, az akkor a Rimarurány–Salgótarjáni Vasmű Részvénytársaság (RIMA) újonnan épült munkáskolóniájára, a Velence-telepre, ahol apám húga haláláig élt. Amikor a RIMA Trianon

után, az 1920-as évek első éveiben felszámolta az elcsatolt felvidéki területekre került üzemeit, bányáit, érdekeltségeit, az ottani szakembereket, munkásokat, így a vasmunkás nagypapát, Sebestyén Gyulát családjával együtt a Korompai Vasgyárból Ózdra irányította.

A nagyszüleimnek tizenegy gyereke született a múlt század első éveiben, négyet elveszítettek, hetet felneveltek. Apám mint legkisebb fiú még Korompán született, karonülő kisgyermek volt, amikor a család Ózdra került. Igazi rimai dinasztia volt az övék, gyerekeik zömmel itt éltek és dolgoztak egész életükben, mint a keresztapám és apám is. A család tagjai gyászolták a Donnál elesett legnagyobb fiút, de volt olyan fiútestvér, aki mint oly sokan Ózdról, az újonnan épült Dunai Vasműbe került és ott alapított családot.

Visszatérve Korompához, voltam ott egyszer régen, csak átutazóban. Nem sok emlékem maradt a településről, ezért akartam mindig visszamenni, megkeresni a család lába nyomát, megtudni az ottani felmenőkről, amit lehet.

És milyen a sors, néhány hete – kedves hozzáértő ismerősök segítségével – kiderült, hogy nagyszüleim mindketten a Tisza mentéről – Sarudról és Tiszaörsről – származnak és nem sokkal házasságkötésük (1904) után kerültek Korompára, ahol a nagypapának munkalehetőség kínálkozott.

Korompa tehát egy jelentős állomás volt az életükben, ahol közel 20 évet töltöttek, gyerekeik születtek, majd az élet Ózdra sodorta őket...

BLAHA LUJZA GYÖNGYEI

Anyai ágon a Felvidékről származom. Bár az is igaz, hogy anyai dédnagyanyámat szülőhelyétől, Rimaszombattól Aradig, majd Érsekújvárig, végül ismét Rimaszombatig vetette a sorsa, hogy aztán ő és a három lányából kettő – köztük a nagyanyám és családja – a II. világháború után ott kellett hogy hagyják egész addigi életüket. Őket is elérte az áttelepíté-



*Három generáció Rimaszombatban az 1930-as években:
a dédnagyanyám, a nagyanyám és a kisbaba, az anyám*



Ketten a rimaszombati kézimunkaműhely udvarán az 1920-as évek közepén, a jobb oldali fiatal lány a nagyanyám

sek keserű kényszere és egy másik ország más-más városaiban, Egerben és Ózdon találták magukat. Az ő és gyermekei életéről sokat tudunk, mondhatom kész regény, amit szinte átszövött az egész múlt évszázad minden öröme és bánata.

A dédnagyanyámnak, Darnyi Máriának – aki a XIX. század '80-as éveiben született – négy gyermeke született, két házasságából, ráadásul egy szem fiát a II. világháború elragadta tőle. Ő maga és lányai is, köztük az én nagyanyám – mint abban a korban a lányok – tanultak háztartástant, benne szabás-varrást, kézimunkázást. Rimaszombat az iparosok, kereskedők, vendéglősök városa volt abban az időben, s talán ez (is) adta az ötletet a dédnagyanyámnak, hogy a múlt század első évtizedeiben létrehozza saját vállalkozását, egy mives kézimunkákat készítő ún. műplissé és gouvré intézetet. Nekem is van néhány szép darabom az akkori időkből, ágynemű, asztalnemű, zsebkendők. Mind mives darab, gazdag díszítéssel, többnyire monogrammal.



Blaha Lujza emléktáblájának felavatása 1926-ban, jobbról balra a harmadik a dédnagyanyám

Dédnagyanyám emlékei szerint, egy alkalommal a „*nemzet csalogánya*”-nak, a nagy színésznőnek, Blaha Lujzának is dolgozhattak, amikor egy színpadi fellépő ruhájára közel másfél kilogramm súlyú gyöngyöt kellett felvarrniuk.

Rengeteg fényképünk van a család életéből. Van köztük egy, amin a családi emlékezet szerint az én szép világos szemű dédnagyanyám is ott áll a tömegben, amikor a Rimaszombatban született Blaha Lujza (1850–1926) emléktábláját leplezték le 1926. február 26-án szülőháza falán.

Már ennek is közel 100 éve...

A TURULTÓL A RÓZSAKERTIG ÉS A CSENDESIG, AVAGY RIMASZOMBATTÓL ÓZDIG

A családi emlékezet szerint a nagyapám, Paxián Géza soha nem tudta feldolgozni a történeteket, melyek az 1947-es kitelepítéskor megfosztották régi életétől, vendéglőjétől, a rimaszombati kereskedők, vendéglősök között elfoglalt, jól ismert (és elismert) helyzetétől és háborús kárként elvesztett vagyonától.



A rimaszombati Turul étterem az 1930-as évek végén, balról jobbra a második a nagyapám, Paxián Géza, mellette a nagyanyám, előttük a kislány, az anyám



A Paxián család Rimaszombatban az 1940-es években, a nagyszüleim, középen az anyám

A nagyapám 1904-ben született a Csallóközben, a Komárom vármegyei Nagymegyeren. Kaposváron végezte el a kereskedelmi iskolát, itt szabadult fel pincérként 1921-ben. Munkát keresve került Rimaszombatba, dolgozott a híres Három Rózsában is, ahol egészen a főpincérségig vitte. Korán nősült, egy lányuk született. 1938-ban megnyitotta saját vendéglőjét, a Turult, melynek jó híre volt Rimaszombatban. A munkába az egész család besegített, akik a front odaérkeztekor kénytelenek voltak elmenekülni. Mire visszatérhettek, mindenük odalett.

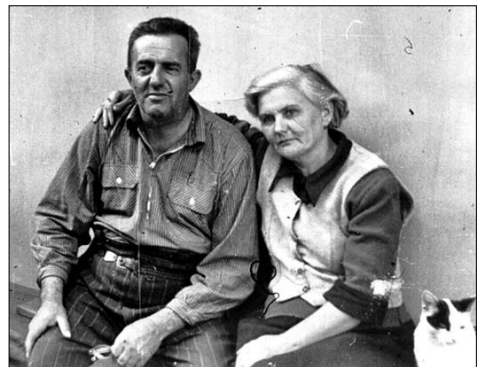
Nagyapám mindezt tragédiaként élte meg, melyet még a lakosságcsere nyomán, 1947 nyarán a Magyarországra való kényszeráttelepülés is tovább keserített. Bár a fővárosba is mehetett volna, de nem utazott tovább Ózdnál. Talán az a remény munkált benne, hogy Ózdtól nincs olyan messze Rimaszombat, s hátha még visszatérhet egyszer ...

A család Ózd-Vasváron vett ki albérleti szobát, nagyapám előbb az Ózd-Faluban lévő, az ottaniak által Gödörnek nevezett étteremben pincérkedett, majd újra saját vállalkozásba fogott. Megnyitotta Felvidéki borozóját, melyet 1950-ben államosítottak, így újra odalett minden remény.

Sokféle munkával próbálkozott, de igazán nem találta a helyét. Visszahúzta a szíve a vendéglátáshoz, újra pincérkedni kezdett. Az 1950-es évek közepén dolgozott a Rózsakertben, majd a Velence étteremben. Kollégái és a vendégek szerették, becsülték a munka iránti alázatát.

Nagyapám fájdalmasan korán, 57 évesen, 1961-ben hunyt el.

A nagyanyám, Uchrin Erzsébet itt Ózdon is segítette férje munkáját a Felvidéki borozóban. Nagyapám halála után megélhetése és későbbi nyugdíja biztosítása érdekében 54 évesen munkát



A nagyszüleim Ózdon az 1950-es évek végén

kellott vállalnia az ózdi Vendéglátó Vállalatnál. Eladóként, felszolgálóként dolgozott a Falusi cukrászdában, majd ezt követően egészen nyugdíjazásáig az Olvasóban, a Csendes presszóban, egészen 1971-ig. Szép kort ért meg, 1993-ban, 86 évesen halt meg.

ANYÁM TÖRTÉNETE

Egyetlen gyermekük, lányuk, az én anyám, Paxián Erzsébet Csízben született 1929-ben, ahol a jódos-brómos vizű fürdő jelentős gyógyászati érték ma is. Akkoriban itt zajlottak le Gömör megye híres báljai. Nagyszüleim ottani üzletüket – étterem, vendéglő, hentesüzlet, vágóhíd – családi segítséggel működtették 1932-ig. A polgári iskola elvégzése után anyám a rimaszombati Szatmári Irgalmas Nővérek vezetése alatt álló római katolikus leány kereskedelmi iskolába nyert felvételt. Elmondása szerint ez azért volt nagy dolog, mert rajta kívül csak egy leány volt még, aki nem volt katolikus, de őket kettejükkel teljes tandíj megfizetése mellett felvették. Szüleinek alá kellett írnia egy papírt, hogy a Turul vendéglőbe nem járhat be.

1947-ben az akkor 18 éves anyám nem a szüleivel jött át Magyarországra, mert – elmondása szerint – valamilyen ok folytán nem került fel az áthelyezési okmányra. Őt a nagymamája hozta át a határon egy keleméri család segítségével, majd év végén már Ózdon volt együtt a család. Anyám az ózdi kereskedelembe futott be szép pályát. Kétszer ment férjhez, első házasságából egy fia született. Második férjével, az apámmal közös életüket a Sebestyén család Velence-telepen lévő házában kezdték. Én, az egyetlen lányuk, ide születtem 1953-ban.

ITT ÉRT ÖSSZE APAI ÉS ANYAI FELMENŐIM SORSA

Így szötte át tehát a trianoni békediktátum elődeim életét, amely eredője volt minden kálváriájuknak, mely szinte „megágyazott” az olyan kényszerű, fájdalmas lépéseknek, mint például a kitelepítés. Nagy trauma ért emiatt több generációt is a múlt században, mely a mai napig hatással van az életünkre. Családom története minden felvidéki felmenővel bíró ember számára ismerős történet, harc a megmaradásért, a túlélésért, rendületlen hittel és reménnyel.

Én pedig keresem és kutatom tovább elődeim nyomát. Nagy élmény volt számomra, hogy hosszú idő után 2012 augusztusában elmehettem Rimaszombatba a bátyámmal, másod-unokatestvéremmel, családtagokkal. Találkoztunk olyan idős emberekkel, akik még emlékeznek Paxiánékra. Voltunk a rimaszombati temetőben, ahol nagyanyám nővére és családja nyugszik. Megkerestük a sajnos már elbontott Turul Étterem helyét és jártunk olyan polgári lakásban, amelyhez hasonlóknak képzelem a család rimaszombati otthonát.

Bevallom, fáj a szívem, összeszorult a torkom...

Bánfalvi Lászlóné Sebestyén Erzsébet

Irodalom. *Bánfalvi László:* „Rimaszombattól Ózdig”. Egy vendéglősmester családi és szakmai életútjának bemutatása, áttelepítésük története. Kézirat, honismereti pályázat, Ózd, 1994; *Bánfalvi László–Bánfalvi Lászlóné:* Családi legendárium. Kézirat. Ózd, 2012.; *Gáspár László–Zsadányi Oszkár* (sajtó alá rend.): Újjáépítő magyarok. Az országépítés három esztendeje. Kossuth Kiadó, Budapest, 1948; Örök Magyarország. Ezer év szenvedése és dicsősége a magyar költészetben. Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete, Budapest, 1938. Valamint családi emlékek, rokonok személyes visszaemlékezései. Külön köszönettel tartozom Batai Ferencnek, másod-unokatestvéremnek sok segítségével.